

sorokat, erdőfoltokat telepíteni, mert ezzel jelentékenyen megjavítjuk a helyi klímát és itt nemcsak erdőről és fáról van szó, hanem az általános tenyésztési viszonyok megjavításáról. Az 1923-as törvénnyel ezen a területen megelőztük a nagy és gazdag nyugati nemzeteket. Az „*Alföldi kérdések*“ című hatalmas munkájában részletesen foglalkozik az Alföld nagy közgazdasági problémáival; a folyószabályozással, ármentesítéssel, belvízrendezéssel, öntözéssel, víziutakkal. Az 1935-ben közreadott „*Gazdaságpolitikai feladatok*“ című munkájában már a mezőgazdaság irányával, problémáival foglalkozik.

Nyugalomba vonulása után írja meg a Tudományos Akadémia kiadásában megjelent nagyszabású munkáját „*Természetvédelem és a természeti emlékek*“ címen. Ebben a széles nagyközönség érdeklődését igyekezett felkelteni hazánk természeti emlékei iránt és a természetkedvelők, turistaegyesületek részéről feléje nyilvánult hála és szeretet azt mutatja, hogy munkája nem volt hiába-
való.

Nem lenne teljes a kép, ha nem emlitenénk meg az erdészeti szakoktatás terén kifejtett munkásságát. 1918-ban létrehozta Vadászerdőn az első magyar középfokú szakiskolát, amely mint oly sok kezdeményezése, abban az időben nem tudott véglegesen meggyökeresedni, néhány év múlva megszűnt és csak a felszabadulás után foglalta el végleges helyét szakoktatásunkban.

Végül meg kell említenünk, hogy Egyesületünknek alapító tagja és 1920—1923 között alelnöke volt, tőle kaptuk az első anyagi segítséget. Az *Erdészeti Lapok* első világháború utáni talpraállítása az ő érdeme volt.

Közel tizenkilenc éve annak, hogy Kaán Károly nemes szíve egy január-
végi, metsző hideg napon megszűnt dobogni. De eszméi, gondolatai, amelyek mind egy célt szolgáltak, a haza, a közösség, a magyar nép szolgálatát, körülményeinek, életének megjavulását, felemelkedését, ma elevenebben élnek, mint valaha, mert az erejének tudatára ébredt nép lerázva magáról egykori urai hatalmát, maga vette kezébe sorsának intézését és ez megnyitotta az utat az erdőgazdaság minden irányú akadálytalan fejlődése előtt. Mi, utódai, tanítványai kegyelettel őrizzük meg emlékét és megfogadjuk, hogy példájához híven minden erőnkkel a magyar erdőgazdálkodás fellendítésén fogunk dolgozni.

Kaán Károly szobrának felavatásához

LESEN YI FERENC ny. egyetemi tanár, Sopron

Nagy örömmel vettük híret annak, hogy az Országos Erdészeti Egyesület felavatja Püspökladányban, az ottani kísérleti erdőszakkerületében, Kaán Károly mellé szobrát. Örömmel vettük e hírt, mert úgy érezzük, hogy ezzel egy, a mindnyájunk lelkében élő kívánság, sőt — bátran mondhatjuk — egy, a mindnyájunk lelkében élő tartozásteljesítés kötelességérzete talál kielégülésre. Mert hiszen valóban mindnyájan közösen érezzük azt, hogy ezzel a szoborral tartoztunk Kaán Károly emlékének. De örömmel tölt el bennünket az is, hogy ez a szobor az Alföldön, sőt éppen Kaán Károly által 1923-ban életre hívott egykori püspökladányi sziklásítási kísérleti állomásnak, a mai püspökladányi kísérleti erdőszakkerületében kerül felállításra. Örömmel tölt el bennünket ez is, mert úgy érezzük, hogy Kaán Károly szobrának az Alföldön való felállításával az alföldi táj és népesség felvirágoztatásának génusza foglalja el ismét örökös helyét közöttünk.

Hogy e szobornak felavatása egyben Kaán Károlynak, mint a magyar erdőszakkerület egyik legnagyobb alakjának emlékét minél méltóbban kelthesse fel bennünk, rövid összefoglalásban áttekintjük Kaán Károly életét, munkásságát.

Kaán Károly 1867. július 12-én, Nagykanizsán született. 1885-ben iratkozott be a selmecbányai akadémiára és az itt folytatott főiskolai tanulmányainak 1888-ban történt befejezése után a volt beszercebányai erdőigazgatóságához nevezik ki gyakornoknak.

Már az itteni szolgálatában csakhamar kiválik kartársai közül. Szolgálatát a szó legnemesebb értelmében hivatásnak tekinti. Nemcsak a reá bízott munkakört látja el, hanem figyelemmel kíséri az erdészeti igazgatás és az erdőgazdaság minden jelenségét, kutatva mindig az ezek közötti okozati összefüggéseket és mérlegelve mindig azt, hogy ami van, az mennyiben felel meg a szakszerűség és a gazdaságosság követelményeinek és hogy miként volna lehetséges a meglévő helyett megfelelőbbet, jobbat alkotni. Így történik az, hogy még a beszercebányai erdőigazgatóságnál teljesített szolgálata közben, 1898-ban *elnyerte az államerdészet ún. nagy ösztöndíját* és az ezzel járó megbízatással külföldi tanulmányútra ment. Ennek során egy félévig a karlsruhei műegyetemen folytat tanulmányokat és közben a badeni Schwarzwald hírneves erdőgazdaságát is tanulmányozta. A második félévben pedig Württemberg, Bajorország, Svájc, Ausztria, Galícia és Bukovina erdős vidékeit utazta be, kiterjesztve figyelmét mindenhol az egyetemes erdészeti szaktudomány és a gyakorlati erdőgazdaság munkaterületeire.

Ismét hazatérve, a földművelésügyi miniszternek egy terjedelmes tanulmány keretében számolt be külföldi útjáról, amelyért külön miniszteri elismerésben részesült. Ilyen gondosan igyekezett Kaán Károly a későbbi munkásságának elméleti és gyakorlati alapjait megvetni.

Egybevetve a külföldön látottakat a hazai erdőgazdaság szemléletével, alakul ki benne az a meggyőződés, hogy a magyar kincstár erdőgazdaságaiban általában dívó az a rendszer, amelyben a több évre szóló fatermést előre tövön adják el az egyes erdőkitermelési vállalatoknak, úgy hogy ez az egész erdőgazdasági rendszer az egyes évi vágásterületeknek a vállalatok által elvégzett tarravágására és e vágásterületeknek mesterséges felújítására van alapítva: — csak az erdők gyarmatias kihasználását jelenti, de semmiképpen sem jelentheti az állami erdővagyonnak a nemzetháztartás érdekei szempontjából megfelelő használatát. Meggyőződése szerint ilyen, vagyis az erdők jövedelme fokozásának, az erdők fenntartása biztosításának és az erdős vidékek népessége szociális viszonyai javításának egyaránt megfelelő erdőgazdálkodást *csakis a fokozatos felújító vágásokra és a házilagos fatermelésre alapított rendszerek bevezetésével* lehet elérni. Az ennek a célnak megvalósítására irányzott törekvés egyik vezető motívuma lesz Kaán Károly munkásságának — és e munkásság eredményessége fő feltételének: az erdők korszerű szállítási berendezésekkel való feltárásának biztosítása érdekében írja meg az 1899-ben az Erdészeti Lapokban megjelent „*Átalakulások az erdei termékek szállító eszközeiben*“ című tanulmányát, melyet, mint az abban az évben megjelent három legjobb szakmunka egyikét, az Országos Erdészeti Egyesület *jutalomban* részesített.

Kaán Károly kiváló személyi képességei, széleskörű szaktudása és közérdekű munkákban gazdag aktivitása, korán felkeltették az erdészeti állami igazgatás kormányhatóságának figyelmét is. Így történik az, hogy 1908-ban a földművelésügyi miniszter Kaán Károlyt a földművelésügyi minisztériumba rendelte be szolgálatára. Erre, az erdészet kormányzati hatóságában való szolgálatra predestinálta valóban Kaán Károlyt kiterjedt szaktudása, erélye, fáradságot nem ismerő munkabírása és főként az a tulajdonsága, hogy munkásságával mindig az erdőgazdaság egészének és ezen keresztül mindig az ország egyetemleges érdekeinek szolgálatára törekedett. És, hogy az előtte mostan megnyílt országos hatáskörű, hivatalos működésében be is váltotta a hozzáfűzött reményeket, annak bizonyosága az a gyors előhaladás, mellyel 1919-ben már mint helyettes államtitkár, az akkori földművelésügyi minisztérium mind a két erdészeti főosztálya munkájának irányítására és felülvizsgálatára államtitkári hatáskört kapott.

Kaán hivatalos működésének ismertetése külön tanulmányt tenne szükségessé és ezért mi most e működésnek csak a legkiemelkedőbb mozzanatairól adhatunk számot.

Mindjárt 1909-ben megjelenik „*A természeti emlékek fenntartása*“ című tanulmánya. Az általa megelőzőleg már egy évtizednél hosszabb idő óta propagált és a kincstári erdőgazdaságokban bevezetett házilagos termeléssel szép eredményeket ért el és erről egy 1911-ben megjelent tanulmányában be is számolt. De a leghatározottabban akkor nyilvánulnak meg Kaán nagyszerű képességei és energiája, mikor az 1914-ben a hazánkra szakadt első világháború gondjaival kell megküzdjön az ország és a hadrakelt sereg faellátásának biztosítása terén. E faellátás biztosítása,

az ország egész fakereskedelmének tervszerű, központi irányítása céljából 1917-ben egy központi szerv, a Faértékesítő Hivatal felállítását tette szükségessé, amely szintén az ő irányítása alá kerül. 1919-ben pedig, amikor a beállott nagy faínség leküzdése rendkívüli intézkedéseket követelt, a minisztertanács az államtitkári teendői mellett Kaán Károlyt bízta meg az erdő- és faügyek országos kormánybiztosi teendőivel is és reá ruházta ezzel a fában szűkölködő ország faellátásának minden gondját. És Kaán ennek a nehéz megbízatásnak is — igaz, sokszor kemény kézzel folytatott munkával — maradéktalanul meg is felelt.

Kaán Károly egész élete munkásságát az a meggyőződés vezette, hogy „*az erdőt és a benne űzött gazdaságot nemzetháztartásilag annyira fontos szerepe miatt, mindig magasabb közgazdasági szempontból kell megítélnünk.*“ Ez a meggyőződés nyilatkozik meg egész nagyszerűségében az 1920-ban megjelent „*Erdőgazdaság-politikai kérdések*“ című munkájában, melyben Kaán, mint az erdészeti állami igazgatás országos vezetője, mintegy programját adja annak a tevékenységnek, mellyel Magyarország erdőgazdasága felsegítésének és továbbfejlesztésének alapfeltételeit biztosítani kívánta.

Ebben a programjában elsősorban is az ország legkiválóbb szakértőiből álló Országos Erdészeti Tanács szervezésére gondolt, mely tanáccsal szolgál a miniszternek munkájában, de szükség esetén tiltakozó szót is emelhet. Azután a vidéki erdészeti igazgatás szervezetét kívánja korszerű és a szakértelem hatályosabb érvényesítését biztosító rendszerrel felcserélni. Majd az 1920-ban, a *Köztelekben* megjelent „*Erdőt az Alföldre*“ című közleményével megindított alföldfásítási akciójának sikere érdekében törvénybe foglalt felhatalmazást kíván ahhoz, hogy az Alföldön tervszerű elosztással erdőtelepítéseket és fásításokat lehessen létesíteni. Az ellen a veszedelem ellen pedig, mely a rendkívüli fahasználatoknak — sokszor az erdőrendészeti hatóságoknak kénytelen engedélyezése mellett — való gyakorlása folytán fenyegeti az erdőgazdaságot, az erdőbirtok-hiteleket kívánja intézményesíteni. Új alapokra épített érdekképviselői szervezetet kívánt adni a magyar erdőgazdaságnak az ugyancsak törvényes rendelkezésekkel felállítandó erdőgazdasági kamarákban. És ami ebben a programban talán a legfontosabb: az 1879. évi XXXI. törvényekbe foglalt, régi erdőtörvény helyébe egy új, az erdők fenntartását és az erdőgazdaság fejlesztését hatályosabban biztosító törvényt akart hatályba léptetni.

Igy jöttek létre „*Az erdészeti igazgatásról*“, „*Az alföldi erdők telepítéséről és a fásításokról*“, „*Az erdei alapokról*“ és „*Az erdőbirtokhitelről*“ szülő 1923. évi XVIII., XIX., XX. és XXI. törvényekkel. „*Az erdőgazdasági érdekképviselőtekről*“ szülő törvényjavaslata nem került tárgyalásra, mert az erdőbirtokos érdekeltség a vidéki erdőgazdasági kamarák mellőzését kívánta. És, sajnos, a magyar erdőgazdaság nagy kárára, az akkori politikai viszonyok miatt nem volt módjában „*Az erdők fenntartásáról*“ szülő törvénytervezetet előterjesztene, mely az 1879. évi XXXI. törvényeket pótolta volna. Nagy vesztesége volt ez hazánk erdőgazdaságának, mert Kaán e törvénytervezetben számolt le azzal, hogy — amint azt ő mondja — „*az egyéni jogok, gazdasági cselekvési szabadság és egyéb ilyen, mindenestre szép jelszavakat az erdőgazdaságra is érvényesítsék*“, ahol az évszázados fatöke eltékozlása évszázadokra kiható, súlyos következményekkel járhat, és ahol éppen ezért a fatökevagyonnak okszerű használatát jogkorlátozó állami szabályozással kell biztosítani a gazdasági cselekvési szabadságból eredő egyéni elhatározások esélyeivel szemben.

Kaán ezt az elvet maradék nélkül akarta az új erdőtörvényben érvényre juttatni és az erre az akaratára alapított törvénytervezetének visszautasításában *élete legfőbb törekvésének elgáncsolását látta*. Nagyon is tudta, hogy ennek az oka az akkori Országos Erdészeti Egyesületben tömörült és a régi feudális földesúri gondolatvilágban élő erdőbirtokosok állásfoglalása volt, amely az erdők használatának törvényes szabályozásában csak az erdővagyonnal való rendelkezési szabadságjogok megsértését látta. És ismerve az akkor uralkodó politikai viszonyokat, azt is tudta, hogy az okszerű erdőgazdaság feltételeinek törvényben gyökerező, országos biztosítását vezető állásának hatáskörében sem tudja megvalósítani. Ezért, úgy érezte, hogy hazájának érdekeit jobban fogja tudni megvédeni az erdőgazdasági irodalmi és tudományos tevékenységének elmélyítésével, 1925-ben nyugalomba vonul. Megmarad elvei mellett és az 1935. évi IV. törvényekbe iktatott új erdőtörvénnyel, mely kompromisszumot jelent csupán a Kaán törvénytervezetében megfogalmazott elvekkel szemben, sem tudott megbarátkozni soha.

Kaán Károly, amint azt láttuk, már a gyakorlati szolgálatban eltöltött 10 év után megkezdte irodalmi működését. Hiszen, amint arra már rámutattunk, első tanulmányát az „*Átalakulások az erdészeti szállító eszközökben*“ címmel még 1899-ben

írja meg. És ezután is főleg az *Erdészeti Lapokban*, de későbbben egyebütt is; *Köztelek*, *Mérnök- és Építészeti Közlöny*, *Közgazdasági Szemle*, *Budapesti Szemle* stb. egymásután jelennek meg tanulmányai. Ha ezeket a nagyobbára még Kaán államszolgálatának idejében megjelent irodalmi alkotásokat áttekintjük, elsősorban is azoknak az erdészeti szaktudomány jóformán minden ágazatára kiterjedő sokoldalúsága lep meg bennünket. E sokoldalúság mellett azonban, mint közös jellemző sajátosság, vonul végig irodalmi termékeink a magyar erdészet és népgazdaság egyetemleges érdekeinek szolgálatára való törekvés. A témát, amelyet feldolgoz, mindig hazája és népe egyetemes érdekei gondozásának széles perspektívájába állítja be.

Irodalmi munkássága elismerésül 1924-ben a *Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává* választja. Még ugyanebben az évben megtartja székfoglalóját: „*Válatások a Nagy Magyar Alföld képén*“ címen, és 1925-ben, a Széchenyi-centenárium alkalmából bemutatta az Akadémián „*Széchenyi és a Nagy Magyar Alföld*“ címen a „*legnagyobb magyar*“ alföldi tervezetéről írt tanulmányát.

De Kaán Károly irodalmi munkássága akkor jut igazi kifejlődésre, amikor 1925-ben nyugalomba vonul. Fényes irodalmi képességei most már a kisebb-nagyobb tanulmányok mellett összefüggő, nagy irodalmi alkotásokban is megnyilatkoznak. Vezető motívuma e munkásságnak most is a haza népe társadalmi és gazdasági életének jobbá és szebbé tétele, amit elsősorban a Nagy Magyar Alföld bajainak orvoslásával vél leghathatósabban szolgálni, mert amint azt könyveiben még meggyőződéssel hirdeti: „*boldogulásunk sarkköve a magyar róna*“. Ez az alapmeggyőződés adja hatóerejét annak a méreteiben hatalmas, elgondolásaiban mély és stílusában sokszor költői szép munkateljesítménynek, amely három értékes könyvvel: — az 1927-ben megjelent „*A Magyar Alföld*“, az 1929-ben kiadott „*Az Alföld problémája*“ és az 1939-ben megjelent „*Alföldi kérdések*“ című műveinek köteteivel — gazdagítja gazdaság- és népességpolitikai irodalmunkat. Nem méltathatjuk e helyen ezeket a munkákat kimerítően, de annyit mégis meg kell jegyeznünk, hogy a messze-múltba visszanyúló, mély történelmi háttér, a felhasznált forrásmunkák bámulatosan széles köre, a gazdasági és társadalmi élet összes jelenségeit felölelő, széles koncepció és a magyar nép ismeretétől és szeretetétől áthatott szellem ezeket a munkákat a magyar tudományos irodalomnak valóban klasszikus alkotásaivá emelik.

Alapvető, de emellett összefoglaló nagy művet nyújtott Kaán az 1931-ben megjelent „*Természetvédelem és természeti emlékek*“ című könyvében is. Alapvető e munka, mert a természetvédelem kérdéskomplexuma előtt rendszeresen a magyar irodalomban még feldolgozásra nem talált, és összefoglaló, mert a tárgy összes vonatkozásainak foglalatát adja. Csodálatos szorgalommal, az irodalmi források és a szak tudósokkal való közvetlen kapcsolatok széles körére támaszkodva, gyűjtötte össze a tájszépség szempontjából becses vidékekre, a botanikai, zoológiai, geológiai és a történelmi vonatkozású, természeti emlékekre vonatkozó adatokat, és emellett jól átgondolt koncepcióját dolgozza ki a természetvédelemre és a természeti emlékek fenntartására irányuló társadalmi, törvényhozási és kormányzati feladatoknak is. Mind ezért Kaánnak ezt a munkáját valóban a magyar közművelődés egyik kincsének kell tekintenünk.

Az Akadémia Kaánnak most tárgyalt négy nagy munkája mindegyikét díjjal tüntette ki.

Kaán Károlynak irodalmi munkásságából, melyet igazán fáradhatatlan buzgalommal folytatott egészen 1940-ben bekövetkezett haláláig, ebben a dolgozatunkban csak a legnagyobb műveket emelhetjük ki, mert hiszen Kaán összes munkáinak ismertetése terjedelmes irodalmi tanulmányt tenne szükségessé. De jelentőséggel és tudományos beccsel bírnak Kaánnak a tanulmányunkban nem említett többi munkái is.

És most végezetül, az előadottak alapján Kaán Károly életének és munkásságának jelentőségére gondolva: elsősorban is azt kell megállapítanunk, hogy *Kaán Károly lényegesen hozzájárult a magyar erdőgazdaság fejlesztéséhez* s ezzel előmozdította a mi mai munkánkat is, amiért mindannyian elismeréssel és hálás köszönettel tartozunk neki. De Kaán Károly nagy jelentőségét abban is látjuk, hogy mint követendő eszménykép áll előttünk, mely arra int, arra tanít bennünket, hogy miként ő, úgy mi is szaktudásunk teljes kapacitásával és hazánk és népünk szeretetéből eredő mentől erősebb akarattal folytassuk tovább a mi nagy és eszményien szép feladatunk munkálását: *a szocialista magyar erdőgazdaság kiépítését.*